

بررسی اثر مشترک ابعاد مختلف مالکیتی و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود

حسین علیخانی^۱، زهره زیودار^۲، حمید رضایی^۳

^۱ هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دولت‌آباد

^۲ هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دولت‌آباد

^۳ کارشناسی ارشد رشته حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد دولت‌آباد

چکیده

هدف این مقاله بررسی اثر مشترک ابعاد مختلف مالکیتی و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود بوده است. قلمرو مکانی این پژوهش شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی زمانی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ بوده است. در این پژوهش، معاملات با اشخاص وابسته متغیر مستقل و شیوه‌های مدیریت سود متغیر وابسته در نظر گرفته شد. پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار دارد، چنانچه طبقه‌بندی انواع پژوهش‌های بر اساس ماهیت و روش را مدنظر قرار گیرد، روش پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت در زمره پژوهش‌های توصیفی قرار داشته و از نظر روش نیز در دسته پژوهش‌های همبستگی محسوب می‌گردد. بر اساس روش حذف سیستماتیک تعداد ۱۳۶ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. به منظور توصیف و تلخیص داده‌های جمع‌آوری‌شده از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است. به منظور تحلیل داده‌ها ابتدا پیش‌آزمون‌های ناهمسانی واریانس، آزمون F لیمر، آزمون هاسمن و آزمون جاک - برا و سپس از آزمون رگرسیون چند متغیره برای تایید و رد فرضیه‌های پژوهش (نرم‌افزار ایویوز) استفاده گردیده است. نتایج نشان داد بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ به علاوه اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد؛ نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش با مستندات اشاره‌شده در چارچوب نظری پژوهش و ادبیات مالی مطابقت دارد.

واژه‌های کلیدی: مالکیت، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، سود.

۱- مقدمه

امروزه مدیریت سود یکی از موضوعات بحث برانگیز و جذاب در پژوهش‌های حسابداری به شمار می‌رود. به دلیل اینکه سرمایه‌گذاران به عنوان یکی از فاکتورهای مهم تصمیم‌گیری به رقم سود توجه خاصی دارند. از سوی دیگر هنگامی که شرکتها در وضعیت نامطلوب اقتصادی تحت فشار فزاینده قرار می‌گیرند، مدیران آنها از واحد حسابداری درخواست می‌نمایند که صورتهای مالی (یعنی سود) را بهبود بخشند، و بدین وسیله محتوای اطلاعاتی آن را تغییر دهند. مدیریت سود یکی از روشهایی است که گاهی اوقات برای آرایش اطلاعات رسانی وضعیت مطلوب شرکتها مورد استفاده قرار می‌گیرد، و به مداخله در فرآیند تعیین سود که غالبا در راستای اهداف دلخواه مدیریت می‌باشد، اطلاق می‌گردد، و توسط مدیریت جهت دستکاری داده‌ها به کار می‌رود (حسینی شکرابی و خان محمدی، ۱۳۹۷، ۲۱۰).

از آنجایی که، مدیریت سود یکی از عوامل مهم ایجاد خلل در بحث سرمایه‌گذاری و اتخاذ تصمیمات نادرست است، و یکی از پیامدهای منفی جدایی مالکیت از مدیریت میباشد که بدلیل تضاد منافع مدیران و سرمایه‌گذاران موجب تحریف صورتهای مالی شده و گمراهی سرمایه‌گذاران را به دنبال دارد؛ لذا، یکی از دلایلی که مدیران دست به مدیریت سود میزنند معاملات با اشخاص وابسته می‌باشد. بر اساس مسئله نمایندگی، به دلیل جدایی مالکیت از مدیریت و وجود تضاد منافع بین این دو، معاملات با اشخاص وابسته می‌تواند موجب کاهش کیفیت افشا و از دست رفتن ثروت سهامداران شود و مدیر برای سرپوش گذاشتن روی این انتقال ثروت، ممکن است به مدیریت سود اقدام کند (باباجانی زاده، ۱۳۹۹، ۱).

می‌توان ادعا کرد که از جانب سهامداران نهادی، کنترل و نظارت بیشتری بر مدیرانی که تقاضای کمتری برای دستیابی به اهداف سود کوتاه مدت دارند وجود دارد، بنابراین انتظار می‌رود که مدیریت سود پایین‌تر باشد. بنابراین ساختار مالکیت شرکتها می‌تواند بر مدیریت سود در شرکتها تأثیر بگذارد و این عامل تأثیرات بالقوه‌ای در استفاده از معاملات با اشخاص-وابسته به عنوان ابزاری برای مدیریت سود دارد. همانطور که در بالا بحث شد، چنین تأثیری ممکن است دو طرف داشته باشد. از یک طرف، ممکن است از طریق کنترل و نظارت بهتر، استفاده از معاملات با اشخاص وابسته به نفع سود شرکت و سهامداران شود و از طرف دیگر، عوامل ساختار مالکیت ممکن است با سواستفاده از معاملات با اشخاص وابسته، به مدیریت سود کمک کنند (الحذب و همکاران^۱، ۲۰۲۰، ۹).

هدف علمی این مقاله ارزش و اعتبار بخشیدن به فرضیه پژوهش می‌باشد تا این پژوهش بتواند در بالا بردن سطح دانش عمومی مورد نیاز استفاده کنندگان مؤثر باشد و همچنین زمینه ساز بستر مناسبی برای پژوهش آتی در سایر مراکز آموزشی و پژوهشی باشد، در این پژوهش در پی آنیم که به صورت کلی اثر مشترک ابعاد مختلف مالکیتی و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود در بازار سرمایه را مورد بررسی قرار دهیم.

مبانی نظری

مدیریت سود واقعی^۲

انحراف از روش‌های عملیاتی عادی بوده و انگیزه مدیران از انجام آن گمراه نمودن برخی ذینفعان است، به صورتی که باور کنند اهداف گزارشگری مالی از طریق فعالیت های عادی پژوهشگر شده است. معمولا مدیریت سود واقعی از طریق روش‌هایی

^۱-Alhadab et al

^۲-Real earnings management

نظیر دستکاری هزینه‌های اختیاری، تولید اضافی، ارائه تخفیفات قیمتی در پایان سال و زمانبندی فروش دارایی‌ها و سرمایه‌گذاری‌های پژوهش می‌شود (کیا و صفری گرایلی، ۱۳۹۶: ۱۲۰).

مدیریت سود تعهدی^۳

سود حسابداری شامل دو بخش نقدی و تعهدی است. حسابداری تعهدی جزئی از گزارشگری مالی است که می‌تواند به استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی، در پیش‌بینی جریان وجوه نقد کمک کند؛ از آنجا که مدیران در مورد زمان شناسایی درآمد و هزینه‌ها از آزادی عمل نسبی برخوردارند، برخی بر این باورند که ارقام تعهدی، می‌تواند تحت دست‌کاری مدیران (مدیریت سود) برای هم‌راستا کردن با وجود این سود با تمایلات شخصی خودشان قرار گیرد بنابراین توجه به ارقام تعهدی و اجزای آن، به‌منزله شاخصی برای ارزیابی کیفیت سود ضروری است (توماکوس و وانگ^۴، ۲۰۱۳، ۲۱۸).

معامله با اشخاص وابسته^۵

معامله با اشخاص وابسته عموماً به صورت "انتقال منابع، خدمات یا تعهدات بین اشخاص وابسته صرف نظر از مطالبه یا عدم مطالبه‌ی بهای آن" تعریف می‌شود؛ زمانی که افرادی قبل از خرید و یا فروش سهام شرکتی اطلاعات محرمانه‌ای درباره وضعیت سهام داشته باشند و به معامله آن پردازند در ادبیات حسابداری به این حالت معامله با وابسته (خودی) می‌گویند (چاهانا و همکاران^۶، ۲۰۱۶، ۶۸).

ساختار مالکیت^۷

ساختار مالکیت یک شرکت منعکس‌کننده‌ی تصمیماتی است که توسط سهامداران فعلی و بالقوه‌ی آن گرفته می‌شود. ساختار مالکیت در هر زمان خاص، چه متمرکز و چه پراکنده، باید تحت تاثیر اشتیاق سرمایه‌گذار باشد تا ارزش شرکت را به حداکثر برساند (عباسی و رستگاریا، ۱۳۹۱، ۳۵).

سهامداران نهادی^۸

شخصیت یا مؤسسه‌ای است که به خرید و فروش حجم عظیمی از اوراق بهادار می‌پردازد مثل صندوق‌های بازنشستگی، بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و سازمان تأمین اجتماعی، صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری و بنیادها و نهادهای انقلاب اسلامی (ایمان، ۱۳۹۷، ۷).

³- Accrued earnings management

⁴- Thomakos & Wang

⁵- Insider Trades

⁶- Chauhana

⁷- Ownership structure

⁸- Institutional shareholders

تمرکز مالکیت^۹

این ساختار مالکیت به حالتی اطلاق می‌شود که بخش عمده ای از سهام شرکت در اختیار سهامدار خاصی باشد که باعث تمرکز مالکیت و به تبع آن تمرکز حاکمیت شرکتی می‌شود. در پژوهش حاضر این متغیر از طریق نسبت تعداد سهام بزرگ‌ترین سهامدار هر شرکت به کل سهام منتشره آن محاسبه شده است (حسینی، ۱۳۹۷، ۲۵).

روش‌های سنجش و کشف مدیریت حسابداری سود

یکی از پیامدهای گسترش بازار سرمایه تفکیک مالکان از مدیران شرکت‌ها می‌باشد. با جدایی مالکیت از مدیریت مشکل نمایندگی بوجود می‌آید. با شکل‌گیری رابطه نمایندگی، تضاد منافع بین مدیران و سهامداران و سایر ذینفعان (از جمله دولت) ایجاد می‌گردد و به طور بالقوه این امکان به وجود می‌آید که مدیران اقداماتی انجام دهند که در جهت منافع خودشان بوده و ضرورتاً در جهت منافع سهامداران و سایر ذینفعان از جمله دولت نباشد. حسابداری مدیریت سود از طریق تغییر در فعالیت‌های اساسی یک شرکت صورت نمی‌گیرد، بلکه از طریق انتخاب روش‌های حسابداری و برآوردهای حسابداری انجام می‌شود. تعداد بسیاری از تحقیق‌های حسابداری، به‌کارگیری اقلام تعهدی حسابداری را به عنوان ابزاری مفید برای مدیریت سود می‌دانند. تحقیق‌های انجام شده بیانگر این موضوع است که مدیران برای دستکاری سود و به منظور جلوگیری از وقوع هزینه‌های سیاسی و قراردادی یا برای افزایش منافع شخصی، از اختیارات خود استفاده می‌کنند. مدیران در انتخاب اقلام تعهدی طبق اصول پذیرفته‌شده حسابداری از اختیارات مزبور مانند انتخاب روش استهلاک دارایی‌های ثابت استفاده می‌کنند (صفایی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۳۳).

مدیریت سود تعهدی

مدیران در رابطه با اقلام تعهدی حسابداری دارای اختیار می‌باشند. از ویژگی‌های اقلام تعهدی این است که می‌توان آن‌ها را به عنوان شاخصی از انتخاب‌های حسابداری شرکت در نظر گرفت. سیستم حسابداری تعهدی، رویدادهای مالی را در زمان ایجاد و بدون توجه به زمان دریافت یا پرداخت وجه نقد مربوط، شناسایی می‌کند؛ در صورتی که در سیستم حسابداری نقدی، ورود یا خروج وجه نقد ملاک شناسایی می‌باشد. استفاده از حسابداری تعهدی برای حصول هدف‌های تعیین شده در خصوص گزارشگری مالی مانند ارزیابی عملکرد مدیریت مناسب است، اما در سیستم حسابداری تعهدی به دلیل وجود روش‌های مختلف اندازه‌گیری و ثبت رویدادهای اقتصادی و تأثیر برآوردها و روش‌های تخصیص، اطلاعات مذکور تحت تأثیر رویه‌های حسابداری، قضاوت‌ها و برآوردهای مدیریت قرار می‌گیرد. اقلام تعهدی را تفاوت بین سود ناشی از فعالیت‌های متداول و جریان وجه نقد ناشی از عملیات شرکت تعریف می‌کند که از قوانین و ثبت‌های حسابداری برای شناسایی درآمدها و هزینه‌ها ناشی می‌شود.

ساختار مالکیت

با توجه به تشکیل شرکت‌های سهامی بزرگ در قرن هجدهم میلادی و همچنین عدم وجود تخصص لازم، زمان لازم و نه حتی نیاز مالکان به اداره شرکت خود، اشخاصی به نام مدیران پا به عرصه اقتصاد گذاشتند. با این جدایی مالکیت از مدیریت و قرار گرفتن منابع عظیم شرکت‌های سهامی و حتی غیر سهامی در اختیار مدیران باید معیارهایی برای سنجش مدیران شرکت‌ها و

^۹ -Ownership concentration

عملکرد آن‌ها و نیز معیار معناداری برای پاداش دهی به آن‌ها در نظر گرفته می‌شد. با ظهور شرکت‌های بزرگ و شکل‌گیری مبحث عظیم جدایی مالکیت از مدیریت و ایجاد یک تضاد منافع بین مالکان و مدیران ارزیابی عملکرد شرکت‌ها و مدیران و رهبران آن‌ها از موضوعات مورد توجه افشار مختلف مثل اعتباردهندگان، مالکان، دولت و حتی مدیران است (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۶، ۳۸).

پیشینه پژوهش

محفوظی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان پیش‌بینی و آرایه مدلی برای ارزیابی مدیریت سود، کیفیت اطلاعات حسابداری با در نظر گرفتن مولفه‌های حاکمیت شرکتی به این موضوع پرداختند. در این پژوهش بیان شده است که در دنیا و کشورهای پیشرفته پژوهش‌های زیادی در خصوص هر یک از متغیرهای مدیریت سود، کیفیت اطلاعات حسابداری، مولفه‌های حاکمیت شرکتی صورت گرفته و مدل‌های زیادی توسط اندیشمندان مختلف پیشنهاد گردیده است. در کشور ما در چند سال اخیر کوشش‌هایی برای شناساندن هر کدام از متغیرهای مدیریت سود، کیفیت اطلاعات حسابداری و مولفه‌های حاکمیت شرکتی صورت پذیرفته است. در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای درصد مالکیت اعضای هیات مدیره، تعداد اعضای غیرموظف هیات مدیره و درصد سهام شناور آزاد براساس هموارساز بودن یا غیر هموار ساز بودن سود شرکت تفاوت وجود ندارد و درصد مالکیت اعضای هیات مدیره، تعداد اعضای غیرموظف هیات مدیره و درصد سهام شناور آزاد بر هموارسازی سود شرکت تاثیری ندارد، حال در این مقاله سه مطالعه با متغیر مدیریت سود، کیفیت اطلاعات حسابداری، مولفه‌های حاکمیت شرکتی و روابط بین آنها مدلی کلی برای ارزیابی و ارتباط بین آنها آرایه خواهیم داد.

صادقی و سمیعی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به این موضوع پرداختند. پژوهش حاضر به بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. بدین منظور، نمونه‌ای متشکل از ۹۰ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله زمانی سالهای ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ انتخاب گردید و فرضیه‌های پژوهش با بهره‌گیری از الگوی رگرسیون چند متغیره مبتنی بر تکنیک داده‌های ترکیبی مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌های فرضیه اول پژوهش بیانگر آن است که بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت رابطه منفی و معناداری وجود دارد. که فرضیه تضاد منافع را در این خصوص تایید کرد. همچنین فرضیه دوم نشان داد که بین مسئولیت اجتماعی شرکت و ارزش شرکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در نهایت فرضیه سوم یافته‌های پژوهش بیانگر این بود که مسئولیت اجتماعی شرکت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت تاثیر مثبت و معناداری دارد. نتایج این پژوهش ضمن پر کردن خلاء پژوهش‌هایی صورت گرفته در این حوزه می‌تواند برای سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران بازار سرمایه و سایر ذینفعان اطلاعات حسابداری در امر تصمیم‌گیری راهگشا باشد.

عباس زاده و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان ارتباطات سیاسی، معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به این موضوع پرداختند. هدف از انجام پژوهش حاضر، در وهله اول، بررسی ارتباط بین روابط سیاسی و معاملات با اشخاص وابسته و در وهله دوم، تاثیر ارتباطات سیاسی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود میباشد. در این نوشتار جهت اندازه‌گیری متغیر ارتباطات سیاسی از تحلیل عاملی پنج متغیر ارزش بازار سهام، ارزش دفتری داراییها، مالیات بر درآمد، تعداد کارکنان و بیمه پرداختی استفاده گردیده است. همچنین به

منظور آزمون فرضیه های پژوهش از اطلاعات مالی ۱۲۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۶ استفاده شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از الگوی رگرسیون چندمتغیره و داده های ترکیبی صورت پذیرفته است. نتایج پژوهش حاکی از وجود ارتباط مثبت و معنادار بین ارتباطات سیاسی و معاملات با اشخاص وابسته میباشد. افزون بر این، رابطه معناداری میان معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود یافت نشد؛ اما با افزودن متغیر تعدیلگر ارتباطات سیاسی، وجود رابطه مثبت و معنادار بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود تایید گردید.

الحذب و همکاران^{۱۰} (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود در اردن: نقش ساختار مالکیت به این موضوع پرداختند. هدف از این مطالعه بررسی رابطه بین معاملات مربوط به اشخاص وابسته و شیوه های مدیریت سود تعهدی و واقعی در شرکت های صنعت عمومی اردن، با در نظر گرفتن ساختار مالکیت شرکت اردنی است. داده ها از شرکت های صنعتی عمومی اردن برای دوره ۲۰۱۱-۲۰۱۷ جمع آوری شده است. مدیریت سود تعهدی با استفاده از مدل تعدیل شده جونز اندازه گیری شده، در حالی که مدیریت سود واقعی و معاملات طرف های مرتبط با استفاده از پروکسی های مربوطه اندازه گیری گردیده است. یک مدل رگرسیون برای ارزیابی رابطه بین معاملات مربوط به اشخاص وابسته و مدیریت سود، با در نظر گرفتن اثرات تمرکز مالکیت، مالکیت خانواده و سطح مالکیت نهادی شرکت های درگیر، ساخته شده و مورد استفاده قرار می گیرد. یافته ها نشان می دهد که مدیریت سود تعهدی با معاملات مربوط به اشخاص وابسته ارتباط منفی دارد. با توجه به نقش ساختار مالکیت، حضور سرمایه گذاران نهادی ارتباط مثبتی با معاملات مربوط به اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی دارد، در حالی که تمرکز مالکیت برای کاهش استفاده از مدیریت سود تعهدی و معاملات مربوط به اشخاص وابسته نقش کارآمدی دارد. از نظر آماری هیچ ارتباط معنی داری بین مدیریت سود واقعی و معاملات مربوط به اشخاص وابسته وجود ندارد.

دیری و همکاران^{۱۱} (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان حاکمیت شرکتی و مدیریت سود در بازارهای متمرکز به این موضوع پرداختند. این مطالعه تفاوت بین بازارهای با تمرکز بالا و پایین را در استفاده از مدیریت سود تعهدی و واقعی و نقش حاکمیت شرکتی در کاهش چنین فعالیت هایی در دو نوع بازار را بررسی می کند. آن ها دریافته اند که بنگاه هایی که در بازارهای متمرکز فعالیت می کنند در مقایسه با بازارهای غیر متمرکز از مدیریت سود تعهدی و واقعی بیشتری استفاده می کنند. علاوه بر این، حاکمیت شرکتی، در قالب ویژگی های کیفیت هیئت مدیره، در کاهش مدیریت سود در بازارهای غیر متمرکز مؤثرتر است. در مقابل، حاکمیت شرکتی در بازارهای متمرکز مدیران را وادار می کند تا مدیریت سود واقعی را جایگزین اقدام تعهدی کنند زیرا به راحتی قابل تشخیص نیست و عواقب منفی بلند مدت آن بر ارزش شرکت احتمالاً توسط قدرت رقابتی بالاتر شرکت ها در بازارهای متمرکز کاهش می یابد.

کاترجی و راکشیت^{۱۲} (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان ارتباط بین مدیریت سود و مکانیسم های حاکمیت شرکتی: مطالعه ای بر اساس شرکت های منتخب در هند به این موضوع پرداختند. این مقاله در ابتدا سعی در جستجوی یک مدل قوی برای برآورد اقدام تعهدی اختیاری (پروکسی برای مدیریت سود) شرکت های تولیدی منتخب در هند دارد. این مطالعه با هدف ارزیابی ارتباط بین مکانیسم های مختلف حاکمیت شرکتی و مدیریت سود با استفاده از رگرسیون و آزمون احتمال فیشر انجام شده است. این مطالعه نشان دهنده ارتباط منفی شدید مدیریت سود با درصد مدیران مستقل در هیئت مدیره و دقت اعضای هیئت

¹⁰-Alhadab et al

¹¹-Diri et al

¹²-Chatterjee & Rakshit

مدیره است. اندازه کمیته حسابرسی تأثیر منفی بر مدیریت سود دارد نیز نمی‌تواند ثابت شود. علاوه بر این، این پژوهش قادر به ایجاد رابطه ای مشخص بین مدیریت سود و سایر مکانیسم‌های حاکمیتی در نظر گرفته نشده است، مانند اندازه هیئت مدیره، دفعات جلسات هیئت مدیره، دوگانگی مدیر عامل، استقلال کمیته حسابرسی، فراوانی جلسات کمیته حسابرسی و حسابرسی توسط حسابرسان بزرگ.

روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، یک پژوهش توصیفی با تأکید بر روابط همبستگی است، زیرا از یک طرف وضع موجود را بررسی می‌کند و از طرف دیگر، رابطه بین متغیرهای مختلف را با استفاده از تحلیل رگرسیون، تعیین می‌نماید. علاوه بر این، در حوزه مطالعات پس رویدادی (استفاده از اطلاعات گذشته) قرار می‌گیرد و مبتنی بر اطلاعات واقعی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و سایر اطلاعات واقعی است که با روش استقرایی به کل جامعه آماری قابل تعمیم خواهد بود.

فرضیه های پژوهش

فرضیه ۱: بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.
فرضیه ۲: اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد.

مدل آماری پژوهش

بر اساس پژوهش الحداب و همکاران (۲۰۲۰) جهت اظهار نظر درباره فرضیات پژوهش مدل زیر برآورد می‌گردد:

$$EM_{i,t} = \alpha + \beta_1 RPTs_{i,t} + \beta_2 FMOWN_{i,t} + \beta_3 INSTOWN_{i,t} + \beta_4 CONC_{i,t} + \beta_5 FMOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_6 INSTOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_7 CONC_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_8 Z_{i,t} + \varepsilon$$

در مدل مذکور داریم:

EM: مدیریت سود واقعی و تعهدی

RPTs: معاملات با اشخاص وابسته

FMOWN: مالکیت خانوادگی

INSTOWN: مالکیت نهادی

CONC: تمرکز مالکیت

Z: متغیرهای کنترلی مشتمل بر:

HIGOV: کیفیت حاکمیت شرکتی بالا

BIG4: اندازه موسسه حسابرسی

AUDCOMM: وجود کمیته حسابرسی

LEV: اهرم مالی

SIZE: اندازه شرکت

OCF: جریان نقد عملیاتی

ROA: بازده دارایی

LOSS: زیان

(الحداب و همکاران، ۲۰۲۰)

خلاصه تجزیه و تحلیل ها به تفکیک هر فرضیه

فرضیه ۱: بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

H0: بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود ندارد

H1: بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد.

H0: اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود ندارد.

H1: اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد. بر اساس پژوهش الحداب و همکاران (۲۰۲۰) جهت اظهار نظر درباره فرضیات پژوهش مدل زیر برآورد می‌گردد:

$$EM_{i,t} = \alpha + \beta_1 RPTs_{i,t} + \beta_2 FMOWN_{i,t} + \beta_3 INSTOWN_{i,t} + \beta_4 CONC_{i,t} + \beta_5 FMOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_6 INSTOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_7 CONC_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_8 Z_{i,t} + \varepsilon$$

REM

AKO

it=

$$\alpha + \beta_1 RPTs_{i,t} + \beta_2 FMOWN_{i,t} + \beta_3 INSTOWN_{i,t} + \beta_4 CONC_{i,t} + \beta_5 FMOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_6 INSTOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_7 CONC_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_8 Z_{i,t} + \varepsilon$$

REMPRODit=

$$\alpha + \beta_1 RPTs_{i,t} + \beta_2 FMOWN_{i,t} + \beta_3 INSTOWN_{i,t} + \beta_4 CONC_{i,t} + \beta_5 FMOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_6 INSTOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_7 CONC_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_8 Z_{i,t} + \varepsilon$$

REMRDit=

$$\alpha + \beta_1 RPTs_{i,t} + \beta_2 FMOWN_{i,t} + \beta_3 INSTOWN_{i,t} + \beta_4 CONC_{i,t} + \beta_5 FMOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_6 INSTOWN_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_7 CONC_{i,t} \times RPTs_{i,t} + \beta_8 Z_{i,t} + \varepsilon$$

جدول ۱. خلاصه نتایج الگوی ۱ با استفاده از روش پانل دیتا طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸

مدیریت سود بر اساس وجه نقد عملیاتی غیرعادی				مدیریت سود بر اساس ارقام تعهدی اختیاری				متغیرها	
سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب	سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب		
...../۰	۶۱۷۳۱/۷-	۰۴۵۸۱/۰	۳۴۹۰۰/۰-	۱۳۸۶/۰	۴۸۳۴۹/۱	۰۴۸۶۰/۰	۰۷۲۰۶/۰	Q	عرض از مبدأ
۰۲۷۵/۰	۲۰۸۲۱/۲	۰۲۲۹۹/۰	۰۵۰۷۶/۰	۰۱۶۰/۰	۴۱۴۴۵/۲	۰۱۹۹۱/۰	۰۴۸۰۸/۰	RPTS	معاملات با اشخاص وابسته
۴۳۸۴/۰	۷۷۵۲۰/۰	۰۰۷۳۳/۰	۰۰۵۶۸/۰	۵۸۰۷/۰	۵۵۲۶۳/۰	۰۰۹۰۴/۰	۰۰۴۹۹/۰	FMOWN	مالکیت خانوادگی
۳۳۹۶/۰	۱۷۶۸۲/۱	۰۱۶۵۹/۰	۰۱۹۵۳/۰	۷۲۳۵/۰	۳۵۳۹۰/۰	۰۲۷۰۱/۰	۰۰۹۵۶/۰	INSTOWN	مالکیت نهادی
۳۳۱۰/۰	۹۷۲۶۴/۰	۰۱۴۵۵/۰	۰۱۴۱۵/۰	۹۷۹۴/۰	۰۲۵۷۸/۰	۰۱۹۲۸/۰	۰۰۰۴۹/۰	CONC	تمرکز مالکیت
...../۱	۹۷۴۳۱/۳	۰۳۶۸۰/۰	۱۴۶۲۸/۰	۰۰۵۰/۰	۸۱۸۰۵/۲	۰۲۷۹۲/۰	۰۷۸۷۰/۰	FMOWN*RPTS	مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته
...../۲	۷۱۷۳۶/۳	۰۴۴۴۱/۰	۱۶۵۰۹/۰	۰۱۵۳/۰	۴۳۰۰۲/۲	۰۴۴۷۸/۰	۱۰۸۸۲/۰	INSTOWN*RPTS	مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته
۰۳۰۲/۰	۱۲۲۲۱/۲	۰۲۳۳۹/۰	۰۴۹۶۴/۰/۰	۷۵۸۹۱/۵	۰۲۱۹۹/۰	۱۲۶۶۹/۰	CONC*RPTS	تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته
۰۳۶۸/۰	۰۹۱۳۵/۲-	۰۰۰۷۵/۰	۰۰۱۵۷/۰-	۰۶۸۸/۰	-	۰۰۰۹۸/۰	-	HIGOV	کیفیت حاکمیت شرکتی بالا
۵۱۷۰/۰	۶۴۸۲۳/۰-	۰۰۴۸۳/۰	۰۰۳۱۳/۰-	۸۷۱۴/۰	۱۶۱۹۲/۰	۰۰۷۰۱/۰	۰۰۱۱۳/۰	۴BIG	اندازه موسسه حسابداری
۷۶۷۵/۰	۲۹۵۷۲/۰-	۰۰۲۴۸/۰	۰۰۰۷۳/۰-	۹۱۶۰/۰	-	۰۰۳۵۳/۰	-	AUDCOMM	وجود کمیته حسابداری
...../۰	۴۸۳۲۷/۴	۰۱۰۱۲/۰	۰۴۵۴۱/۰/۰	-	۰۱۴۵۷/۰	-	LEV	اهرم مالی
...../۰	۵۰۷۹۴/۴	۰۰۲۹۴/۰	۰۱۳۲۷/۰	۲۰۲۵/۰	-	۰۰۳۰۳/۰	-	SIZE	اندازه شرکت
...../۰	۵۸۲۵/۷۵	۰۱۲۶۱/۰	۹۵۳۲۲/۰/۰	-	۰۱۳۴۶/۰	-	OCF	جریان نقد عملیاتی
...../۰	۰۹۰۰۵۸/۴	۰۱۴۲۸/۰	۰۵۸۴۲۰/۰/۰	۹۲۶۹/۳۲	۰۱۷۷۵/۰	۵۸۴۵۰/۰	ROA	بازده دارایی
۲۶۱۱/۰	۱۲۴۶۸/۱	۰۰۳۴۵/۰	۰۰۳۸۸/۰/۰	-	۰۰۶۰۶/۰	-	LOSS	زیان
۸۲۵۳۹۵/۰				۷۸۹۰۳۰/۰				ضریب تعیین	
۷۹۲۶۹۷/۰				۷۴۹۵۲۳/۰				ضریب تعیین تعدیل شده	
۸۶۱۰۵/۹۴				۹۸۹۶۳/۵۷				F-آماره	
...../۰			/۰				سطح معناداری	
۱۰۴۶۳۰/۲				۱۶۵۶۴۹/۲				دوربین واتسون	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج حاصل از تخمین نشان می‌دهد که احتمال آماره t برای ضریب ثابت و ضرایب متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، اهرم مالی، جریان نقد عملیاتی، بازده دارایی و زیان بر مدیریت سود بر اساس ارقام تعهدی اختیاری، متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، کیفیت حاکمیت شرکتی بالا، اهرم مالی، اندازه شرکت، جریان نقد عملیاتی و بازده دارایی بر مدیریت سود بر اساس وجه نقد عملیاتی غیرعادی

کمتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. و ضریب برآورد شده توسط نرم افزار برای متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود بر اساس (اقدام تعهدی اختیاری و وجوه نقد عملیاتی غیرعادی) به ترتیب برابر ۰/۰۴۸ و ۰/۰۵۱ است، متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود بر اساس (اقدام تعهدی اختیاری و وجوه نقد عملیاتی غیرعادی) به ترتیب برابر (۰/۰۷۸، ۰/۱۰۸ و ۰/۱۲۶) و (۰/۱۴۶، ۰/۱۶۵ و ۰/۰۴۹) است. و احتمال آماره t برای متغیرهای مالکیت خانوادگی، مالکیت نهادی، تمرکز مالکیت، کیفیت حاکمیت شرکتی بالا، اندازه موسسه حسابرسی، وجود کمیته حسابرسی و اندازه شرکت بر مدیریت سود بر اساس اقدام تعهدی اختیاری و متغیرهای مالکیت خانوادگی، مالکیت نهادی، تمرکز مالکیت، اندازه موسسه حسابرسی، وجود کمیته حسابرسی و زیان بر مدیریت سود بر اساس وجوه نقد عملیاتی غیرعادی بیشتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار نمی‌باشد بنابراین با اطمینان ۹۵٪ این متغیر در مدل رگرسیونی بی معنی می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده قدرت توضیح دهندگی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است برای مدل های (اقدام تعهدی اختیاری و وجوه نقد عملیاتی غیرعادی) به ترتیب مقدار ۷۵٪ و ۷۹٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. احتمال آماره F بیانگر این است که کل مدل از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. برای بررسی استقلال پسماندهای مدل‌های برازش شده از آماره آزمون دوربین- واتسون استفاده شد. اگر مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ باشد. استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد، در غیراینصورت شواهد حاکی از فقدان استقلال یا وجود همبستگی سریالی پسماندهای مدل است. که در مدل های اقدام تعهدی اختیاری و وجوه نقد عملیاتی غیرعادی به ترتیب مقدار دوربین واتسون ۲/۱۶ و ۲/۱۰ که مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد بنابراین استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد. با توجه به فرضیه چون متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود بر اساس (اقدام تعهدی اختیاری و وجوه نقد عملیاتی غیرعادی) به ترتیب برابر ۰/۰۴۸ و ۰/۰۵۱ است، متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود بر اساس (اقدام تعهدی اختیاری و وجوه نقد عملیاتی غیرعادی) به ترتیب برابر (۰/۰۷۸، ۰/۱۰۸ و ۰/۱۲۶) و (۰/۱۴۶، ۰/۱۶۵ و ۰/۰۴۹) است.

جدول ۲. خلاصه نتایج الگوی ۲ با استفاده از روش پانل دیتا طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸

مدیریت سود واقعی از طریق هزینه های تولید				مدیریت سود بر اساس هزینه‌های اختیاری				متغیرها	
ضرایب	خطای استاندارد	آماره-t	سطح معناداری	ضرایب	خطای استاندارد	آماره-t	سطح معناداری		
۵۶۱۰۳/۰	۱۱۱۷۷/۰	۰۱۹۳۸/۵	۰۰۰۰/۰	۰۰۴۵۳/۰	۰۱۴۲۵/۰	۳۱۸۰۲/۰	۷۵۰۵/۰	عرض از مبدأ	
۱۱۶۴۲/۰	۰۵۹۱۳/۰	۹۶۸۶۸/۱	۰۴۹۳/۰	۰۱۸۰۱/۰	۰۰۹۱۱/۰	۹۷۶۶۴/۱	۰۴۸۴/۰	معاملات با اشخاص وابسته	
۰۰۶۰۴/۰	۰۲۳۹۰/۰	۲۵۲۷۰/۰	۸۰۰۶/۰	۰۱۷۷۵/۰	۰۰۵۱۶/۰	۴۳۷۸۶/۳	۰۰۰۶/۰	مالکیت خانوادگی	
۰۱۱۷۸/۰	۰۴۶۱۹/۰	۲۵۵۱۴/۰	۷۹۸۷/۰	۰۰۷۲۲/۰	۰۰۵۴۱/۰	۳۳۵۷۵/۱	۱۸۲۰/۰	مالکیت نهادی	
۰۴۳۴۵/۰	۰۴۴۴۹/۰	۹۷۶۷۶/۰	۳۲۹۰/۰	۰۰۲۸۳/۰	۰۰۵۲۷/۰	۵۳۷۷۳/۰	۵۹۰۹/۰	تمرکز مالکیت	
۱۵۹۲۶/۰	۰۷۷۰۳/۰	۰۶۷۲۹/۲	۰۳۹۰/۰	۰۳۱۹۴/۰	۰۱۱۱۰/۰	۸۷۵۹۳/۲	۰۰۲۶/۰	مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته	
۲۴۸۲۳/۰	۱۰۴۱۴/۰	۳۸۳۶۵/۲	۰۱۷۴/۰	۰۵۶۹۶/۰	۰۱۵۲۸/۰	۷۲۶۵۴/۳	۰۰۰۲/۰	مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته	
۱۵۵۸۶/۰	۰۵۵۹۱/۰	۷۸۷۴۵/۲	۰۰۸۱/۰	۰۱۹۹۷/۰	۰۰۹۵۸/۰	۰۸۴۰۹/۲	۰۳۷۲/۰	تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته	

دوربین- واتسون استفاده شد. اگر مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ باشد. استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می-گیرد، در غیراینصورت شواهد حاکی از فقدان استقلال یا وجود همبستگی سریالی پسماندهای مدل است. که در مدل های هزینه های تولید و هزینه های اختیاری به ترتیب مقدار دوربین واتسون ۲/۱۴ و ۱/۸۱ که مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ می باشد بنابراین استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می گیرد. با توجه به فرضیه چون متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود بر اساس (هزینه های تولید و هزینه های اختیاری) به ترتیب برابر ۰/۱۱۶ و ۰/۰۱۸ است، - متغیرهای معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت خانوادگی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، مالکیت نهادی در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته، تمرکز مالکیت در تعامل با معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود بر اساس (هزینه های تولید و هزینه های اختیاری) به ترتیب برابر (۰/۱۵۹، ۰/۲۴۸ و ۰/۱۵۵) و (۰/۰۳۱، ۰/۰۵۶ و ۰/۰۱۹) است. پس فرض H0 با توجه به نتایج برای فرضیه ۱ و ۲ رد می شود. یعنی بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد.

جدول ۳. خلاصه یافته های حاصل از بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش

نتیجه آزمون	فرضیه	سطح معنی داری	آماره t	ضرایب متغیر	ضریب تعدیل شده تعیین شده	آزمون روابط بین متغیرها	
تأیید فرضیه	۱	۰/۱۶۰/۰	۴۱۴۴۵۰/۲	۰/۴۸۰۸۱/۰	۰/۷۵	EMDA	بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد/
		۰/۲۷۵/۰	۲۰۸۲۱۴/۲	۰/۵۰۷۶۹/۰	۰/۷۹	REMCFO	
		۰/۴۹۳/۰	۹۶۸۶۸۲/۱	۱۱۶۴۲۴/۰	۰/۷۸	REMPROD	
		۰/۴۸۴/۰	۹۷۶۶۴۵/۱	۰/۱۸۰۱۲/۰	۰/۸۳	REMRD	
تأیید فرضیه	۲	۰/۰۵۰/۰	۸۱۸۰۵۶/۲	۰/۷۸۷۰۰/۰	۰/۷۵	EMDA	اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد/
		۰/۱۵۳/۰	۴۳۰۰۲۷/۲	۱۰۸۸۲۲/۰			
		۰/۰۰۰/۰	۷۵۸۹۱۴/۵	۱۲۶۶۹۲/۰			
		۰/۰۰۱/۰	۹۷۴۳۱۴/۳	۱۴۶۲۸۷/۰	۰/۷۹	REMCFO	
		۰/۰۰۲/۰	۷۱۷۳۶۳/۳	۱۶۵۰۹۷/۰			
		۰/۳۰۲/۰	۱۲۲۲۱۱/۲	۰/۴۹۶۴۷/۰			
		۰/۳۹۰/۰	۰/۶۷۲۹۴/۲	۱۵۹۲۶۲/۰	۰/۷۸	REMPROD	
		۰/۱۷۴/۰	۳۸۳۶۵۴/۲	۲۴۸۲۳۴/۰			
		۰/۰۸۱/۰	۷۸۷۴۵۳/۲	۱۵۵۸۶۶/۰			
		۰/۰۲۶/۰	۸۷۵۹۳۴/۲	۰/۳۱۹۴۳/۰			
		۰/۰۰۲/۰	۷۲۶۵۴۷/۳	۰/۵۶۹۶۹/۰	۰/۸۳	REMRD	
		۰/۳۷۲/۰	۰/۸۴۰۹۸/۲	۰/۱۹۹۷۴/۰			

ارزیابی و تشریح نتایج آزمون فرضیه‌ها طبق شرایط متغیرها

با توجه به تجزیه و تحلیل ارائه شده در خصوص هر فرضیه انجام گرفت، ابتدا به تفکیک، به نتایج هر فرضیه اشاره نموده و سپس به نتیجه‌گیری کلی در خصوص یافته‌های این پژوهش می‌پردازیم.

نتایج فرضیه اول

" بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. "

با توجه به آزمونها و تحلیل‌هایی که از راه رگرسیون و همبستگی، به این نتیجه رسیدیم که معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود واقعی و تعهدی شرکت تاثیر معنادار دارد و با توجه به ضرایب مثبت متغیر معاملات با اشخاص وابسته، وجود رابطه ی مستقیم بین معاملات با اشخاص وابسته با مدیریت سود واقعی و تعهدی شرکت استنتاج می‌شود؛ این نتایج در راستای مفاهیم نگرش رفتار فرصت طلبانه (تئوری تضاد منافع) می باشد؛ این نظریه با مسئله نمایندگی سازگار بوده و اینگونه معاملات را در جهت کسب منافع شخصی برای مدیران به کار می‌گیرد و موجب متضرر شدن شرکت و سهامداران می‌گردد؛ از طرفی مدیران جهت پنهان نمودن اثرات سوء این معاملات اقدام به تحریف صورتهای مالی می‌نمایند؛ معاملات توسط مدیران یا سایر سهامداران به طور فرصت طلبانه‌ای استفاده می‌شود که می‌تواند نتایج عملیات را گمراه کند یا اثر نامساعدی بر ثروت سهامداران اقلیت بگذارد؛ نتایج نشان می‌دهد که معاملات با اشخاص وابسته یک ابزار بالقوه برای سلب مالکیت سهامداران خارجی از طریق خرید و فروش افراد خودی است؛ فرصتهای مستقیم برای گروه‌های وابسته، امکان استفاده و خارج کردن منابع سهامداران اقلیت را برای آن‌ها فراهم می‌کند و به عنوان یک ابزار جایگزین برای مدیریت سود استفاده می‌شود؛ استدلال می‌شود که مقدار معاملات با اشخاص وابسته افشا شده می‌تواند نشان دهنده این باشد که آیا شرکت، معاملات با اشخاص وابسته را به عنوان یک ابزار جداگانه برای مدیریت سود به کار می‌گیرد و یا این که به عنوان یک جایگزین برای سایر اشکال مدیریت سود استفاده می‌کند یا اینکه آیا معاملات با اشخاص وابسته در کنار شیوه‌های مدیریت درآمد استفاده می‌شود. رابطه مثبت شواهدی را نشان خواهد داد که شرکت‌ها از معاملات با اشخاص وابسته به صورت مشترک با سایر ابزارهای مدیریت سود استفاده می‌کنند یا حداقل می‌تواند نشان دهنده این باشد که معاملات با اشخاص وابسته یک سیگنال معتبر هستند که نشان می‌دهند مدیران یک شرکت به احتمال بیشتری در پدیده گزارش‌دهی فرصت طلبانه شرکت نموده اند؛ در این راستا گوردن و هنری (۲۰۰۵) نیز نشان دادند که ارقام تعهدی اختیاری (مقیاس اندازه‌گیری مدیریت سود)، رابطه مثبتی با برخی از انواع معاملات (مانند تأمین مالی با نرخ ثابت از اشخاص وابسته) دارد؛ نتایج پژوهش میتا و یوتاما (۲۰۱۶) نیز نشان می‌دهد که بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود رابطه معناداری وجود دارد؛ سرلک و اکبری (۱۳۹۲) و محمدی و همکاران (۱۳۹۷) نیز ثابت کردند که بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، که با نتایج پژوهش حاضر در یک راستا می‌باشد.

نتایج فرضیه دوم

" اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد. "

با توجه به آزمون‌ها و تحلیل‌هایی که از راه رگرسیون و همبستگی انجام شد، به این نتیجه رسیدیم که اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود واقعی و تعهدی شرکت تاثیر معنادار دارد و با توجه به ضرایب مثبت متغیر اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته، وجود رابطه‌ی مستقیم بین اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته با مدیریت سود واقعی و تعهدی شرکت استنتاج می‌شود؛ این گونه استدلال می‌شود که در یک سیستم حاکمیت شرکتی با تفکیک محدود مالکیت و مدیریت، هرگونه تأثیر منفی معاملات با اشخاص وابسته تشدید شود؛ در واقع تمرکز زیاد مالکیت در شرکت‌ها ممکن است منجر به عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران شود، به ویژه در کشورهایی که دارای سیستم حقوقی ضعیف و حمایت ضعیف از سهامداران اقلیت هستند. این وضعیت می‌تواند باعث شود سهامداران غالب و مالکان خانوادگی انگیزه‌ای داشته باشند تا از این وضعیت برای منافع خود سواستفاده کنند و با مدیریت سود آن را پوشش دهند؛ بنابراین ساختار مالکیت شرکت‌ها می‌تواند بر مدیریت سود در شرکت‌ها تأثیر بگذارد و این عامل تأثیرات بالقوه‌ای در استفاده از معاملات با اشخاص وابسته به عنوان ابزاری برای مدیریت سود دارد؛ نتایج حاکی از آن است که عوامل ساختار مالکیت ممکن است با سواستفاده از معاملات با اشخاص وابسته، به مدیریت سود کمک کنند؛ در این راستا میتا و یوتاما (۲۰۱۶) نشان دادند که مکانیزم حاکمیت شرکتی تأثیر معناداری بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود دارند؛ الحدب و همکاران (۲۰۲۰) نیز نشان دادند که با توجه به نقش ساختار مالکیت، حضور سرمایه‌گذاران نهادی ارتباط مثبتی با معاملات مربوط به اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی دارد، که در راستای نتایج پژوهش حاضر می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش به دنبال بررسی اثر مشترک ابعاد مختلف مالکیتی و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود شرکت بوده است. با توجه به نتایج رگرسیون نتایج زیر حاصل گردید:

- ۱- بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.
- ۲- اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد. نتایج به دست آمده در این پژوهش با مستندات اشاره شده در چارچوب نظری پژوهش و ادبیات مالی مطابقت دارد. بنابراین به عنوان یک نتیجه‌گیری کلی و با در نظر گرفتن موارد اشاره شده در قسمت ادبیات موضوع پژوهش، چنین استنباط می‌شود که اثر مشترک ابعاد مختلف مالکیتی و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود تاثیرگذار است. این نتایج می‌تواند درک و دانش سرمایه‌گذاران و پژوهشگران حوزه بازار سرمایه را افزایش دهد و در پرتو آن شاید بتوان به شناسایی عوامل دیگری که توانایی توضیح دادن تغییرات شیوه‌های مدیریت سود را داشته باشند دست یافت. نتایج کاربردی این پژوهش می‌تواند مورد توجه دو گروه کلی قرار گیرد، گروه اول، استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی هستند، این گروه که شامل سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، مدیران و شرکت‌های حسابرسی می‌باشد، این گروه در واقع کسانی هستند که مستقیماً با آثار مالی و نتایج حاصل از عملکرد شرکت‌ها در ارتباط می‌باشند. گروه دوم، پژوهشگران، سیاست‌گذاران و تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری و یا سازمان‌هایی همانند بورس اوراق بهادار هستند که به مسائل اقتصادی و مالی علاقمند می‌باشند.

پس از انجام مراحل یک پژوهش علمی، اگر پژوهش در یک روند سیستماتیک و پژوهشگرانه صورت گرفته باشد، پژوهشگر پژوهشگر می‌تواند نظراتی را هم در مورد یافته‌ها و نتایج پژوهش و هم راه کارها و پیشنهادهایی را به منظور بهبود و بسط پژوهش‌های آتی بیان کند. بدین سبب در ادامه پیشنهادهایی مطابق با نتایج پژوهش و همچنین برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌شود. با توجه به نتایج ارائه شده مبتنی بر یافته‌های هر فرضیه، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱- با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیه اول؛ بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ لذا با توجه به اهمیت مبلغ، نوع و محتوای معاملات با اشخاص وابسته از منظر قانونی (ماده ۱۲۹ قانون تجارت) و استانداردهای حسابداری و حسابرسی، به قانونگذاران و استانداردهاگذاران پیشنهاد میشود سازو کاری برای ارزیابی و سنجش این معاملات برای گروه‌های مختلف مانند سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان و حساب‌برسان ارایه نمایند. همچنین پیشنهاد می‌گردد سایر معاملات با اشخاص وابسته مانند تضمینات ارائه شده به اشخاص وابسته و تضمینات دریافت شده از اشخاص وابسته و وام‌های دریافتی اعطایی اشخاص وابسته و معاملات اجاره با اشخاص وابسته و خرید و فروش سهام با اشخاص وابسته و... را جهت کشف فعالیت‌های مخفیانه و فرصت طلبانه مورد توجه قرار دهند.

۲- با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیه دوم؛ اثر مشترکی از ابعاد مختلف ساختار مالکیت و معاملات با اشخاص وابسته بر شیوه‌های مدیریت سود واقعی و تعهدی وجود دارد؛ با توجه به نتایج پژوهش، مبنی بر تاثیر گذاری ابعاد مختلف ساختار مالکیت بر روابط بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود که تأییدی بر نقش نظارتی مالکان است و از آنجا که فرصت طلبانه بودن معاملات با اشخاص وابسته یکی از چالش‌های راهبری شرکتی است، بنابراین نظارت مؤثر بر این معاملات و محدود سازی آنها طلایه دار اصلاحات راهبری شرکتی است، بر این اساس به مقام‌های بورس پیشنهاد می‌شود نسبت به تدوین مقررات و الزامات قانونی برای اجرایی کردن اصول راهبری شرکتی در مورد شرکت‌های فعال در بورس بپردازند، به سرمایه‌گذاران نیز پیشنهاد می‌شود به منظور کاهش تأثیرات مخرب هزینه‌های نمایندگی در خصوص معاملات با اشخاص وابسته از مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی مناسب و با کیفیت استفاده نمایند. و نیز سرمایه‌گذاران در هنگام اخذ تصمیمات خرید و فروش، ابعاد مختلف ساختار مالکیت را هم به عنوان یکی از متغیرهای تصمیم در نظر داشته باشند.

منابع

۱. احمدلو، حامد. (۱۳۹۸). بررسی تاثیر رفتار توده‌ای و حباب سوداگرانه بر واکنش بازار نسبت به معاملات اشخاص وابسته با تاکید بر نقش معاملات اشخاص حقوقی و حقیقی و شکاف بین حق کنترل و حق مالکیت سهامدار کنترل کننده نهایی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اراک.
۲. اساسی، فریبرز. (۱۳۹۶). تاثیر حاکمیت شرکتی و ساختار مالکیت بر مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، دهمین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد و مدیریت، رشت: دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
۳. امیری، حسین. (۱۳۹۷). ارزیابی کارایی بانکهای منتخب در ایران و ارتباط آن با متغیرهای درون بانکی و کلان اقتصادی. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، (۱)۱، صص ۸۹-۱۱۴.
۴. خواجوی، شکرا...؛ اعتمادی جوریایی، محسن؛ منفرد مهارلویی، محمد؛ منصور، شیرین. (۱۳۹۹). مالکیت خانوادگی، ترکیب هیات مدیره و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، (۳)۱، صص ۱۱۰-۱۳۶.
۵. دارابی، رویا؛ داود خانی، محمود. (۱۳۹۴). تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر ارزش شرکت، پژوهش‌های حسابداری مال و حسابرسی، (۷)۱۴، صص ۱۳۱-۱۵۲.
۶. زارع بهنمیری، محمدجواد؛ فاطری، علی؛ ملکیان کله بستی، مصطفی. (۱۳۹۴). بررسی رابطه مدیریت سود واقعی و تعهدی و هزینه سرمایه در شرکتهای پذیرفته‌شده در بورس اوراق و بهادار تهران، راهبرد مدیریت مالی، مقاله ۷، (۱)۴، صص ۱۴۱-۱۵۹.
۷. ستایش، محمدحسین؛ تقی زاده، رضا؛ جوکار، محمد. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت واقعی سود بر ریسک سقوط قیمت سهام، دانش حسابداری مالی، (۹)۳۴، صص ۲۳-۴۴.
۸. سعیدی مهر، اکرم. (۱۳۹۵). تاثیر موجودی‌های نقدی و تمرکز مالکیت سهام بر ارزش شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اراک.
۹. شاهعلی زاده، بیتا، (۱۳۹۱). بررسی کارایی نسبت دوپونت تعدیل شده و اجزای آن برای پیش‌بینی سودآوری آتی در هر یک از مراحل چرخه عمر شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم و پژوهش‌های اراک.
۱۰. شرافتی، ملیکا. (۱۳۹۹). نقش اشکال سازمانی در مدیریت سود واقعی شرکت‌های پذیرفته‌شده بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تفرش.
۱۱. صفائی، محمد؛ محمودی درویشانی، بابک؛ عباسی، ابراهیم. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود و مدیریت مالیات در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، (۵)۱۷، صص ۱۳۱-۱۴۴.
۱۲. غلامی، مهسا. (۱۳۹۷). تاثیر افق دید مالکان نهادی بر عملکرد بلند مدت مدیر عامل و سرمایه‌گذاری غیر عادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اراک.
۱۳. فدائی، آرش. (۱۳۹۷). تاثیر احساسات سرمایه‌گذاران و ویژگی‌های شرکت بر بازده دارایی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد علوم و پژوهش‌های.
۱۴. قاسمی، مهرناز. (۱۳۹۵). حاکمیت شرکتی، مالکیت خانوادگی و مدیریت سود، پنجمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و دومین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری های باز، تهران: همایشگران مهر اشراق.

۱۵. کاری سیس، احد. (۱۳۹۲). نقش تشکیل کمیته حسابرسی و استقرار واحد حسابرسی داخلی در ارتقای سطح مسئولیت پاسخ گویی مالی بانک‌های ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه.
۱۶. مالکی دیزجی، آیدا؛ رحیمیان، نظام الدین؛ تقوی فرد، محمدتقی. (۱۳۹۶). رابطه بین اقلام تعهدی و اظهارنظر حسابرسی، پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی، مقاله ۳، (۱)، ۳۷-۶۴.
۱۷. محفوظی، غلامرضا؛ رزاق منشی، بهنام؛ اسدپور، محمدجواد. (۱۳۹۹). پیش‌بینی و ارایه مدلی برای ارزیابی مدیریت سود، کیفیت اطلاعات حسابداری با در نظر گرفتن مولفه‌های حاکمیت شرکتی، سومین کنفرانس بین المللی ترفندهای مدرن مدیریت، حسابداری، اقتصاد و بانکداری با رویکرد رشد کسب و کارها، تهران، شرکت همایش آروین البرز.
۱۸. محمدی، علی؛ نیکوئی، علی؛ اسمعیل‌زاده، سردار. (۱۳۹۷). تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر دستکاری فعالیت‌های واقعی، با تأکید بر نقش نظارتی راهبری شرکتی. پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار. صص ۴۱-۵۵.
۱۹. مدنی پور، زهره. (۱۳۹۶). تاثیر مالکیت خانوادگی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته با کیفیت سود شرکت‌ها، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تاکستان.
۲۰. مظاهری، محبوبه. (۱۳۹۸). بررسی تاثیر نقاط ضعف کنترل داخلی بر سرمایه‌گذاری و ارزش شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانشگاه آزاد واحد دولت‌آباد.
۲۱. واشقانی، محمد رضا. (۱۳۹۸). تاثیر ساختار مالکیت پیچیده؛ حجم معاملات انواع سهامداران و نوع بازار بر خلق و خوی متعصبانه سهامداران، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ دانشگاه آزاد اراک.
22. Alhadab, Mohammad , Abdullatif, Modar , Mansour, Israa. (2020). Related Party Transactions and Earnings Management in Jordan: The Role of Ownership Structure. Journal of Financial Reporting and Accounting. ahead-of-print. 10. 1108/JFRA-01-2020-0014.
23. Amin Abu S, Shantanu Dutta, Samir Saadi, Premal P. V. (2016). Institutional shareholding and information content of dividend surprises: Re-examining the dynamics in dividend-reappearance era, Journal of Corporate Finance, Vol. , 31, pp 152–170.
24. Chauhana Y. , K. Kumarb, Ch. Chaturvedula. 2016. Information asymmetry and the information content of insider trades: Evidence from the Indian stock market, J. of Multi. Fin. Manag. 34 pp. 65–79.
25. Chen, S, Xia, C, Cheng, Q, Hutton, A, (2010). Conservative financial reporting in family firm. Retrieved from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=501802.
26. Chung Y. H, Lee-Hsien Pan, Shaio Yan Huang,(2017). Do firms change earnings management behavior after receiving financial forecast. Global Finance Journal, <http://dx.doi.org/10.1016/j.gfj.2015.04.002>.
27. Dang, Tung Lam ,Moshirian, Fariborz , Zhang, Bohui. (2019). Liquidity shocks and institutional investors. The North American Journal of Economics and Finance, Elsevier, vol. 47(C), pages 184-209.
28. Diri, Malek, Lambrinoudakis, Costas ,Alhadab, Mohammad. (2020). Corporate governance and earnings management in concentrated markets. Journal of Business Research. 108. 291-306. 10.1016/j.jbusres.2019.11.013.

29. El-Diftar, D. , El-Diftar, D. , Jones, E. , Jones, E. , Ragheb, M. , Ragheb, M, Soliman, M. (2017). Institutional investors and voluntary disclosure and transparency: the case of Egypt. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 17(1), 134-151.
30. Elhelaly, Moataz. N. (2017). Related Party Transactions and accounting quality in Greece. *International Journal of Accounting & Information Management*, 24, 213-219.
31. Gider, Jasmin, Westheide, Christian. (2016). Relative idiosyncratic volatility and the timing of corporate insider trading, *Journal of Corporate Finance*, doi: 10. 1016/j. jcorpfin. 2016. 04. 008.
32. Habib, A. , Muhammadi, A, Jiang, H. (2017). “Political connection, related party transactions, and auditor choice: evidence from Indonesia. *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, Vol. 13 No. 1, pp. 1-19.
33. Hutchinsona, Marion Michael Seamerb, Larelle (Ellie) Chapplea. (2015). Institutional Investors, Risk/Performance and Corporate Governance, *The International Journal of Accounting*, Vol. , 50, pp 31–52.
34. Jadiyahappa,N,NagiReddy Vanga, Raveesh ,Krishnankutty. (2016). Financial liberalis ation and Capital structuring decisions of corporate firms: Evidence from India. *Economics Letters*, Vol,149 , pp 33–37.
35. Kohlbeck, M. , Mayhew, B. W. (2010). Valuation of Firms that Disclose Related Party Transactions, *Journal of Accounting Public Policy* 29, 115-137.
36. Kraft, A. , Bong Soo Lee, Kerstin Lopatta. (2014). Management earnings forecasts, insider trading, and information asymmetry, *Journal of Corporate Finance*, Vol. 26, pp 96–123.
37. Xiao, Gang. (2016). Trading and Earnings Management: Evidence from China’s Non-tradable Share Reform, *Journal of Corporate Finance* (2016), doi: 10. 1016/j. jcorpfin. 2016. 01. 013.